

נמצא למעשה שאם אין האב נהנה ממש אמנם חיוב ליכא אבל מצוה איכא, וכדאי לסבול קצת בזיון לכך. וכ"ש אם האב מפרנסו יש סברא שחייב לסבול קצת מדינא, הואיל והוא מחזיקנו מגיע לו שישמע אליו, כשאין בזה צער הרבה, וד"ז ביארתו במק"א. ולפי זה מה שנסתפק כשהאב דורש שילבש מעיל אף שלא קר לו וחושש שילעגו עליו, הואיל ואין בזה צער רב ראוי לשמוע לו כשהאב מקפיד על כך.

שוב שאל אם האב רוצה להכלימו, אם מותר לבן לעכבו ע"י צער או כלימה קצת, ונראה שהמכלים או מצער אביו חמיר טובא, ובכלל מורא אביו שאסור לבזות אביו ואמו ולא הותר בשום אופן, וכמו שנפסק בשו"ע ס"ח דאם עומד אביו להפסידו ממון יכול למונעו כיון דכיבוד אב משל אב ולא משל בן, אבל אם רוצה להעביר ממנו ריוח אסור למונעו בכל ענין, ונראה דכן הוא כשמכלימים אותו שלא ימנעם, וכן משמעות השו"ע בס"ג שגם למנעם אסור ע"י שמכלימם אלא שצריך ש"שתוק ויירא מן מלך מלכי המלכים שצוהו בכך", וכן מפורש ב"משיב דבר" מהנצי"ב שאם האב טוען שיש לו בושה מנישואי בנו חייב לשמוע לו שזהו בכלל מורא, ואף שאין לאב הנאה ממשיית חייב הבן כה"ג לשמוע לאביו וימצא אחר. (ולע"ד דבריו צ"ע דאף שיש לו בושה הלוא מבטל בנו ממצות פריה ורביה, ותלוי אי איחור הנישואין הוא רק חסרון בענין זריזין או שהוא ביטול מ"ע, שאי חמור כביטול כדעת כמה פוסקים לא הותר לו מפני בושה של האב לבטל המ"ע, ואולי מיירי שהאב מציע לו אחרת המתאימה, אבל כשאין לפניו ורוצה לעכבו לזמן בלתי מוגבל אינו יכול וצ"ב).

נשאלתי בכן ישיבה שאביו מתעקש ודורש שילך לאוניברסיטה ללמוד אומנות ולהתפרנס, והבן רוצה להמשיך וללמוד, רק שואל שאולי חייב מדין מורא לא למרוד בו ולצערנו שנאמר אביו ואמו תיראו. והנה בראשונים מבואר שעיקר המצוה רק כשיש לאב תועלת, והיינו להאכילו ולהשקותו וכדומה, אבל כשמחפש תועלת הילד, אין בזה מצות כיבוד, וכשכוונתו למצות ת"ת שדוחה כיבוד אב, אינו פוגם במוראו וכבוד ה' עדיף.

ובעיקר הדין, הגר"ח מבריסק זצ"ל נשאל באחד שיכול לפטור עצמו מצבא למלחמה אם ילמד בגימנסיה, ופסק הגר"ח זצ"ל למעשה שאין

מתרפאין במינות ואסור משום אביזריהו דע"ז, אף שנכנס בזה לסכנה, ושורש דבריו נראה דהיינו משום דאפשר להגיע שמה לידי מינות ח"ו בין מצד הלימודים ובין מצד החברים ע"י הדיבורים שמרגלא בפיהם תמיד ניבול פה ר"ל שמטמא וממשיך, ואפילו אם ברור שישאר שמה דתי שמקיים מצוות, מ"מ פוגמים בו שמביאים לפקפוקים באמונה. (והגר"ח היה אומר דמה שנאמר השמר לך "פן" היינו לזיהור מספיקות באמונה שאז לא נקרא מאמין כלל), והבן טוען שלא נחא ליה לקבל מאביו, ולכן רוצה פרנסה, וסיפרתי לו שכ"ק האדמו"ר רבי אברהם מרדכי מגור צוק"ל שלח ביד בנו כסף למלמד בתלמוד תורה, וסירב לקבלו משום ששונא מתנות יחיה, והחזיר הכסף להאדמו"ר זצ"ל, ושלח לו האדמו"ר שכל הוצאות האדם קצוב לו חוץ מהוצאות בניו לת"ת, ומוכח דמה שנותן עבור בנו לת"ת אינו מחסר לו מאומה, ואם כן על המלמד לקבל, שזה נהנה והוא לא חסר, וכה"ג לא נקרא שונא מתנות יחיה, שזה נהנה וזה לא חסר, ואף כאן האב לא מבין שלא חסר לו במה שנותן לבנו, ויכול לקבל הכסף בלי שום חששות.

ובעצם הוא מזכה את אביו כשהוא לומד תורה ובפרט בתמיכתו, וכל עקשנות האב אינו אלא מן השמים לנסות הבן עד כמה מוכן למסור נפשו, שאז שכרו כפול ומכופל, והבן שמע הדברים ונשאר ללמוד, והוא היום ת"ח מופלג, ואביו מתגאה בו.

ודע שהיום שהרחוב סוער בהבל ופריצות, צריך לזיהור מאד מכמה וכמה טעמים להשתדל שכל בחור עכ"פ עד החתונה יימצא אך ורק בישיבה דוקא, ובזה ניצול מכמה וכמה פגעים רעים, ותורתה"ק מגין ומציל, ואחריות רבה על ההורים לא לקלקל אותם במחשבות דופי על עתידם, ולא לחכמים לחם רק לבורא ית"ש שנותן לכל אחד את המגיע לו באושר ובריאות בבני חיי ומזוני, והוספתי שהיום בעולם התורה גופא יש מספיק אפשרויות להצלחה לא פחות ממקומות אחרים ואכמ"ל.

סימן רעו

שאלה: בזה"ז לקום בפני אביו ואמו

מבואר בגמרא קידושין לא: שאפילו שמע קול אמו "קם מקמיה שכינה דאתיא", וכן מפורש בש"ע יו"ד ר"מ (סעיף ז') שחייבין לעמוד לפני אביו,

והיינו פעם בבוקר מלא קומתו ופעם בערב, כמו ברבו שאין חייב אלא שחרית וערבית, וכן מפורש ב"חיי אדם" (כלל פ"ז סעיף ז') שעומד לפני אביו כרבו מובהק, משיראם ברחוב מלא עיניו עד שיתכסה ממנו או עד שישבו, ואינו חייב אלא שחרית וערבית, ויש לתמוה שהיום אין נוהגין לקום מפני אביו ואמו ויש בזה קלקלה גדולה כמו שיבאר.

והנה שורש הטעם שלא נהגו היינו מפני שההורים מוחלים על הקימה, ואף שגם במחל עדיין יש מצוה, נראה שיש לחלק בין מוחל מחמת שאינו צריך שבנו יקום או מחמת שאינו רוצה שיקום, והיום נהגו למחול דהקמה לא נראית ככיבוד כל כך אלא כעול ואין ההורים רוצים בקימה כזו, ואדרבה המצות כיבוד אב היא לא לקום, וכעין זה ביאר בח"ס זצ"ל דברי התו"י כתובות מ. שתמהו היאך ס"ד בגמרא שם דכיבוד אב דוחה שבת הלוא אי אמר לא בעינא ליתא לעשה כלל, ומפרש ה"חתם סופר" בתירוצם שבאמת העשה לא נתבטל, רק אז העשה הוא דוקא לא לעשות, וגם בנידון דידן י"ל כן.

אמנם יש בזה קלקול, שהקימה היא מפני יראת שמים שנאמר בקימה לזקן ויראת מאלקין, והוא הדין כיבוד אב ואם שהוקש למורא שמים. ובחינוך הילדים לדבר זה מביא מקטנותו ליראה ודרך ארץ מההורים, וכ"ש בזמננו שעיקר כח החפשיים בנוער הוא להפרידם מאביהם באומנם שהדורות מתקדמין, אבל תורתה"ק שכל דרכיה דרכי נועם מחייבת קימה לאביו שבזה יהיה לו דרך ארץ לאביו ואמו, וכשההורים מוחלים מבטלין מהילדים עול כבוד ודרך ארץ. ולפעמים ההורים סובלים מילדים שלא שומעים להם, וזהו שורש פורה ראש ולענה שלא שמעו לעצת התורה שחייבה בניהם בכבוד להורים, ואדרבה טובה היא לילדים לקיים מ"ע פעמיים ביום לאב ואם, ומאז שהילד קטן, עוד קודם גיל חמש תחנכנו אמו לעמוד בפני האבא פעם ביום ופעם בלילה, ותסביר לו שבזה מקיים כל פעם מ"ע, וגם האבא ידרוש שיעמוד מפני האמא, כדי שיהיה לו יחס כבוד ויראה לשניהם, ואז הקימה לא תהא כעול וכמשא אלא במורא וכבוד ובדרך ארץ, ובזה יזכו בס"ד לברכה מרובה.

אמנם אחר שמחלו מסופקני דאולי יש קיום המצוה גם בהידור, דהיינו בקימה כל דהו (עי' אמרי תשובה)

קידושין לב:), ולכאורה נראה שהידור מספיק אם מסכימים להדר בכך, שאפשר דלענין כיבוד אב ואם שדין הקימה משום המ"ע דכיבוד, יש קיום מצוה אף בהידור, משא"כ לענין ת"ח וזקן י"ע בזה כמש"כ לקמן סימן רע"ט, ע"ש. אך י"ל שגם לענין כיבוד כיון שדין הכיבוד חמור שיסודו שמעלה הכתוב כאילו מכבד להשי"ת וכראיתא בקידושין דף ל: א"כ בהידור לחוד אינו מתקיים הכיבוד כדין, וא"כ אף שבמחילה אינו עובר מ"מ הפסיד קיום המ"ע, אבל מסברא כיון שהאב מתכבד גם בהידור יש בזה עכ"פ קיום המ"ע.

שוב מצאתי במדרש רבה בהעלותך (טו, י"ג) א"ל אבא הכהן בר פפא כשהייתי רואה סיעה של בני אדם הייתי הולך בדרך אחרת שלא להטריח עליהם שלא יהיו רואים ועומדים מלפני, וכשאמרת דברים לפני רבי יוסי בר זבידא אמר לי צריך אתה לעבור לפנייהם ויהיו רואים אותך ועומדין לפניך ואתה מביאם לידי יראת שמים שנאמר "מפני שיבה תקום ויראת מאלקין", ע"ש. וברמב"ם רפ"ו דממרים "ובאביו ואמו כתוב איש אמו ואביו תיראו וכתוב את ה' אלקיך תירא כדרך שצויה על כבוד שמו הגדול ומוראו כך צויה על כבודם ומוראם", ע"ש.

ולפי זה אמת שלא נהגו היום רוב בני אדם לקום מלפני אב ואם, כיון שהם מוחלים, ולהאמור אף אם אין חיוב הרי יש בזה קיום מ"ע ואין לבטלה, שאל"כ מפסידים קיום מ"ע, ולכן ראוי לכתחלה לחנכם לקיים קימה מלוא קומתו פעמיים ביום כדינא דהשו"ע, וגם סגולה היא ליראת שמים ולכן הבאתי הדברים להערה בס"ד, וכל אחד ינהג בביתו כפי הצורך לחנכם, והנהגה בקימה צריך להתחיל כן בקטנותם, ויזכו כל פעם למ"ע וכמ"ש.

סימן רעז

שאלה: גדר כיבוד אב ואם באבי אביו וחמיו ובאשה נשואה

ברמ"א סי' ר"מ (כ"ד) יש אומרים שאין אדם חייב בכבוד אבי אביו (מהרי"ק), ואינו נראה לי אלא שחייב בכבוד אביו יותר מאבי אביו, ומביא כן ממדרש ב"ר ויגש (מ"ו, א'). ובביאור הגר"א מביא ממכות (יב.) שכן נעשה גואל הדם להרוג אבי אביו שאינו מצווה עליו ע"ש דמוכח שאין חיוב כיבוד באבי אביו ע"ש ברש"י. ובמק"א ביארתי שכל הדין